

УДК 336.22

Плугова Д.В.
студентка

Навчально-наукового інституту економіки,
оподаткування та митної справи
Університету державної фіскальної служби України

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА СПЛАТОЮ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ В УКРАЇНІ

THE INTRODUCTION OF ELECTRONIC CONTROL SYSTEMS FOR THE PAYMENT OF EXCISE TAX IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано перспективи запровадження електронної системи контролю за сплатою акцизного податку в Україні. Визначено рівень тінізації підакцизних товарів. Обґрунтовано недоліки наявної системи адміністрування. Запропоновано напрями вдосконалення податкового адміністрування у сфері акцизного оподаткування України

Ключові слова: акцизний податок, акцизна накладна, алкогольні напої, тютюнові вироби, електронна марка акцизного податку, електронна система адміністрування акцизного податку.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы перспективы внедрения электронной системы контроля за уплатой акцизного налога в Украине. Определен уровень тенизации подакцизных товаров. Обоснованы недостатки существующей системы администрирования. Предложены направления совершенствования налогового администрирования в сфере акцизного налогообложения Украины.

Ключевые слова: акцизный налог, алкогольные напитки, табачные изделия, электронная марка, акцизная накладная, электронная система администрирования акцизного налога.

ANNOTATION

The article analyzes the prospects of introduction of electronic control systems for the payment of excise tax in Ukraine. The level of shadowing of excisable goods. Grounded shortcomings of the existing system of administration. The directions to improve tax administration in the excise tax Ukraine are proposed.

Keywords: excise tax, alcoholic beverages, tobacco wares, electronic excise tax's stamp, excise invoice, electronic administration of excise tax.

Постановка проблеми. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом потребує здійснення гармонізації акцизного оподаткування до вимог країн – членів ЄС та імплементації кращих світових практик до податкового законодавства України, пошук ефективних процедур контролю за обігом підакцизних товарів.

Рівень тінізації ринку підакцизних товарів в Україні вказує на необхідність впровадження інноваційних інструментів контролю за їх виробництвом та обігом. Поширення автоматизованих систем контролю за обігом підакцизних товарів є загальною тенденцією реалізації акцизних політик багатьох розвинених країн світу. Їх беззаперечними перевагами є економічність, оперативність, точність, рівень охоплення, мінімізація корупційних ризиків. Цей механізм дає змогу скоротити можливості шахрайських операцій, зменшує обсяг тіньо-

вої економіки та забезпечує якісний контроль акцизних надходжень до державного бюджету [1, с. 398].

Таким чином, важливим кроком імплементації кращих світових практик до податкового законодавства України в частині запровадження ефективних процедур контролю за обігом підакцизних товарів є запровадження Електронної системи контролю за обігом підакцизних товарів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем акцизного адміністрування в Україні присвячено наукові дослідження В. Андрущенка, В. Буряковського, Г. Бех, В. Вишневського, Т. Васильціва, О. Данілова, А. Дриги, Ю. Іванова, А. Крисоватого, В. Коротуна, І. Луніної, А. Луцика, І. Лютого, П. Мельника, В. Мельника, В. Опаріна, А. Соколовської, В. Федосова, І. Хлебнікової, С. Юрія, С. Юргелевича.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні в Україні відсутня цілісна автоматизована система контролю за обігом підакцизних товарів, яка охоплювала б усі стадії обігу підакцизних товарів на митній території України від їх виробника/імпортера до суб'єкта господарювання, який здійснює роздрібну реалізацію цих товарів або їх кінцеве використання.

Відсутність дієвого механізму боротьби з фальсифікованими та ввезеними на територію України з порушенням митного законодавства підакцизними товарами та системного контролю за їх обігом приводить до функціонування тіньового ринку такої продукції та відповідно втрач бюджетів усіх рівнів від несплати акцизного податку.

Мета статті полягає у визначенні необхідності впровадження цілісної автоматизованої системи контролю за обігом підакцизних товарів. Для цього необхідним є вирішення такі завдання:

- дослідити та врахувати практику закордонних держав забезпечення адміністрування акцизного податку;
- визначити рівень тінізації ринку підакцизних товарів;
- обґрунтувати необхідність запровадження електронної системи контролю за обігом підакцизних товарів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У системі адміністрування акцизного податку виділяють два способи організації систем контролю:

- електронне маркування – для продуктів, що реалізують у фасованому вигляді;
- відстеження постачання немаркованої підакцизної продукції на всіх етапах її обігу: від виробника до трейдера, що здійснив відпуск у роздрібну мережу.

Інструментом забезпечення адміністрування акцизного податку в країнах ЄС є електронна система контролю за рухом підакцизних товарів (Excise Movement and Control System) (далі – EMCS). Система EMCS являє собою комп'ютеризовану платформу, що передбачає електронну реєстрацію документів про рух підакцизної продукції та дає органам, що здійснюють контроль, можливість здійснювати дистанційний контроль за переміщенням таких товарів.

Позитивна європейська практика використання електронної системи контролю за рухом підакцизних товарів підтверджується зменшенням адміністративних бар'єрів для трейдерів, спрощенням процедури оформлення та покращенням моніторингу за сплатою акцизів на такі товари, як алкоголь, тютюнові вироби та енергетичні ресурси. Згідно із законодавством ЄС, акцизи на зазначену продукцію мають сплачуватися в пункті призначення цих товарів. Для забезпечення повноцінної сплати акцизних податків у ЄС існує система контролю за рухом товарів, акцизи за які ще не сплачені. Починаючи з 1 квітня 2010 р. паперовий супроводжувальний адміністративний документ, який додавався до партії товару, був замінений електронним супровідним документом, що надсилається по електронній пошті покупцю підакцизних товарів. Після отримання вантажів покупець одразу ж отримує рахунок на сплату акцизних податків. Тобто трейдери несуть солідарну відповідальність за сплату податку. Якщо покупець не підтвердить факт оприбуткування підакцизних товарів, солідарний обов'язок

сплати податку виникає у постачальника, від якого утворився обрив ланцюга постачання. Крім того, країни – члени ЄС постійно обмінюються інформацією про обіг підакцизних товарів [1, с. 84–90].

Згідно з даними міжнародної поліцейської організації Інтерпол, міжнародна організована злочинність найбільш активна в торгівлі наркотиками, ліками, тютюновими виробами та алкогольними напоями. У всьому світі урядовці в пошуках можливості для економії бюджетів, а боротьба з кримінальними структурами є дорожчою. І, як наслідок, контрабандні, підроблені та ухиленні від оподаткування підакцизні товари стають більш доступні, а суми податків, які не надходять до бюджету, зростають. Щодо тютюнової продукції, то її легко перевозити, маскувати. До того ж ризики вкрай незначні, оскільки злочини в сфері порушень інтелектуальної власності (підроблення марок і брендів) не передбачають серйозних покарань, і при цьому приносять величезний прибуток [1, с. 96].

Як ми бачимо, незаконна торгівля тютюновими виробами – проблема світового масштабу, яка різною мірою зачіпає окремі країни.

Незаконне переміщення тютюнових виробів через митний кордон держав (контрабанда), ухилення від сплати податків під час виробництва чи реалізації сигарет, контрафактне виробництво – різновиди нелегальної торгівлі. Так, в Україні проблема незаконної торгівлі в тютюновій галузі почала загострюватися у другій половині 2011 р. Крім зростання рівня контрабанди до 4% у грудні 2011 р. (з 3% у грудні 2010 р.), на ринку почали з'являтися контрафактні сигарети.

Обсяг тіньового тютюнового ринку України, що зростає, непокоїть як легальних виробників, так і уряд, оскільки дохідна частина бюджету країни на 10% складається з податкових відрахувань легальних виробників тютюнової продукції.

Протягом 2012–2013 рр. обидві складові частини нелегальної торгівлі – контрабанда та

Рис. 1. Нелегальний ринок тютюну в Україні протягом 2011–2014 рр., % загального споживання [2]

контрафакт – зростали швидкими темпами: на 27% у 2012 р. та на 57% у 2013 р. Це відбувалося в умовах подальшого зростання цін на тютюнову продукцію: у середньому на 9% у 2012 р. та на 13% у 2013 р. Апогеєм зростання нелегальної торгівлі став II квартал 2013 р., коли майже 10% усіх сигарет в Україні були або нелегально ввезеними, або підробленими (див. рис. 1).

Основними країнами-постачальниками контрабанди виступали Білорусь – 44% (марки «NZ», «Фест», «Магнат»), Росія – 38% (марки «Донской Табак», «Армада», «Наша Марка») та Молдова – 8% (марки «Темр», «Астра», «Доупа»). Середня вартість сигарет із цих країн становила від 4,40 до 6,40 грн, тоді як середня вартість легальних сигарет на ринку України дорівнює 11 грн [3].

Основним каналом збуту контрабанди, майже 50% загального обсягу, залишаються вуличні торгівці. Значна частка контрабанди реалізується в звичайних магазинах, кіосках, інших місцях продажу тютюнових виробів.

У зв'язку з посиленням державного контролю, відповідними зусиллями самих учасників ринку та девальвації гривні, яка зробила нелегальний імпорт сигарет менш вигідним, частка тіншового ринку тютюнових виробів в Україні зменшилася. Так, згідно з даними експертів тютюнової компанії «Філіп Морріс Україна», за підсумками 2015 р. частка тіншового ринку тютюнових виробів в Україні становить 1,1-1,2%, тоді як у 2013 р. – 10%. Проте у зв'язку зі зменшенням частки нелегальних сигарет почав збільшуватися низькоціновий сегмент ринку, який займає близько 80%. Частка дешевих сигарет на ринку зростала кілька років поспіль також і у зв'язку з падінням купівельної спроможності споживачів. У 2016 р. ринок сигарет в Україні може зрости переважно за допомогою подальшого скорочення обсягу споживання нелегальної продукції [4].

Згідно з даними ДФС України, нелегальний обіг алкогольних виробів на початку 2014 р. становив 40–50% усього ринку, або 20-25 млн пляшок щомісяця. Втрати бюджету від несплати акцизу оцінюються у близько 250 млн грн. За I півріччя 2014 р. було вилучено підакцизних товарів на суму 134,8 млн грн, з яких 5,4 млн пляшок алкогольної продукції, 317 тис. літрів спирту, 2,6 млн пачок тютюнових виробів і 3,5 млн підроблених акцизних марок. У результаті активних заходів фіскальних органів з боротьби з нелегальним ринком алкоголю у 2015 р. вдалося зменшити частку тіншового ринку до 10%, що у п'ять разів менше порівняно з 2013 р. [5].

Міжнародні тютюнові компанії продовжують активно протидіяти незаконній торгівлі в Україні. Індустрією проводяться відповідні дослідження та аналіз чинників, які впливають на динаміку зростання частки незаконної тютюнової продукції на українському ринку.

За результатами досліджень правоохоронним органам надаються пропозиції щодо заходів, спрямованих на зменшення частки контрафактної та контрабандної продукції. Виробники легальної продукції також надають всебічну підтримку правоохоронцям, зокрема, досліджують вилучену тютюнову продукцію на предмет її автентичності.

Наявний дисбаланс між обсягами вироблених і ввезених на митну територію України та обсягами реалізованих нафтопродуктів і палива також свідчить про функціонування тіншового ринку. Відсутність ліцензування оптового та роздрібного продажу паливо-мастильних матеріалів приводить до збільшення кількості підставних оптових посередників, що подовжують ланцюг постачання палива й таким чином легалізують тіншову та контрафактну продукцію на ринку.

Останнім часом працівники фіскальної служби докладають неабияких зусиль для зменшення рівня махінацій із паливом, що існував донедавна: у 2015 р. було конфісковано понад 26 тис. т контрабандних і нелегально виготовлених нафтопродуктів, тоді як у 2014 р. – трохи більше ніж 6 тис. т. Крім того, зупинено діяльність 18 мінінафтопаливних заводів, контрафакт на яких набув такого розмаху, що частина нелегально виробленого продукту реалізовувалась споживачам навіть під виглядом «А-95 преміум».

Ураховуючи світові тенденції, уряд України зважився на проведення експерименту щодо впровадження електронної системи контролю за сплатою акцизу з тютюнової продукції, алкогольних напоїв та паливно-мастильних матеріалів у режимі реального часу. Необхідно нагадати, що в листопаді 2015 р. на офіційному порталі Державної фіскальної служби України було оприлюднено проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення адміністрування акцизного податку» [6], яким пропонувалося запровадити електронну систему контролю за обігом перерахованих вище підакцизних товарів.

Передбачалось, що ця електронна система контролю за обігом підакцизних товарів (продукції) включатиме підсистеми:

- електронна акцизна марка – для здійснення контролю з відстеження руху марок акцизного податку та підакцизних товарів (алкогольних напоїв, тютюнових виробів), що маркуються такими марками;

- Єдиний реєстр електронних акцизних накладних – спеціалізована електронна база даних, внесених до електронних акцизних накладних, які складаються суб'єктами господарювання під час реалізації підакцизних товарів;

- електронне адміністрування акцизного податку – автоматизована система відстеження повноти сплати акцизного податку платниками

акцизного податку. Пропонується запровадити для виробників підакцизних товарів (крім тих, що маркуються марками акцизного податку) до реалізації підакцизних товарів перерахування акцизного податку на спеціальний авансовий рахунок.

Протягом останніх років все більшого значення та поширення в сучасних системах контролю за обігом підакцизних товарів у розвинених країнах набувають електронні акцизні марки. При цьому окремі країни, наприклад Швейцарія, запроваджують електронні акцизні марки, незважаючи на те, що рівень нелегального обігу окремих категорій підакцизних товарів є незначним, в основному для скасування податкової звітності [1, с. 339].

Необхідно нагадати, що маркування підакцизної продукції паперовими марками в умовах високої складової частини акцизного податку у вартості товару є не досить ефективним засобом захисту. Акцизні марки, розклеєні на пляшки з алкоголем і пачках сигарет, на сьогодні не виконують своїх захисних функцій, є вразливими та неефективними. Акцизну марку, яка легалізує товар, неважко підробити чи роздобути легально без відповідної оплати (досвід показує, що вистачає трьох тижнів для того, щоб були скопійовані навіть найскладніші у виробництві паперові акцизні марки). Паперові акцизні марки фактично не інформативні для представників підприємств торгівлі чи споживачів та не дають можливості самостійно перевірити автентичність товару. Крім того, акцизні марки на паперовій основі – досить дорога технологія, оскільки пов'язана з додатковими затратами на їх виготовлення, розповсюдження, забезпечення безпеки, адміністрування та контролю.

Ідея з електронною маркою в Україні не нова. Міністерство фінансів України разом з провідними фахівцями тютюнової галузі вже розробило модель електронних акцизних марок з урахуванням специфіки саме українського ринку. Так, 11 березня 2015 р. було подано на розгляд Кабінету Міністрів України проект постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію пілотного проекту щодо запровадження електронної системи контролю за сплатою акцизного податку з тютюнових виробів у режимі реального часу» [7]. Згідно із цим документом, електронна система контролю за сплатою акцизного податку з тютюнових виробів у режимі реального часу (далі – ЕСКАП) – сукупність програмно-апаратних засобів, що забезпечують маркування пачок (упакування) сигарет електронними марками акцизного податку, контроль відповідними органами за обсягами виробництва та імпорту сигарет, нарахуванням і сплатою акцизного податку його платниками, відстеження руху сигарет у ланцюгу постачання.

Така система контролю передбачає використання цифрової технології маркування під-

акцизних товарів Codentify (Кодентіфай), розробленою швейцарською асоціацією цифрового кодування та відстеження (DigitalCoding&Tracing Association – DCTA). Схвалена Інтерполом та Європейським бюро з боротьби з шахрайством та як інструмент податкового контролю успішно використовується в 50 країнах світу, в тому числі країнах Європи (Швейцарії, Великобританії, Латвії) [8].

Технологія Codentify полягає у нанесенні на споживчу упаковку тютюнових виробів безпосередньо в процесі виробництва візуальних 12-символьних буквено-цифрових кодів, які генеруються випадковим чином з майже безкінечного числа комбінацій, та крапкових кодів, які зчитуються машинним способом. У зазначених кодах може бути зашифрований широкий спектр обов'язкової інформації: найменування товару, дату, час і місце виробництва, інформацію про підприємство (фабрику), лінію, робочу зміну, яка виготовила товар, країну, для ринку якої він призначений, максимальну роздрібну ціну, суму нарахованого акцизного податку тощо.

Отже, цю технологію можна використовувати для відстеження маршруту переміщення товару шляхом сканування унікального коду. При цьому як виробник, так і держава можуть відслідковувати рух товару по всьому ланцюгу постачання в режимі онлайн. Також завдяки 12-символьному коду споживач може самостійно перевірити легальність товару через Інтернет або за допомогою спеціального додатку на смартфоні. Крапковий код фактично не може бути згенерований поза системою.

За результатами тривалих дискусій серед законотворців, експертів та в уряді щодо розробки та впровадження повномасштабної податкової реформи, що існували в 2015–2016 рр., став компромісний Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 24 грудня 2015 р. № 909-VIII [9], яким вводяться лише точкові зміни. Так, відповідно до п. 1 розділу II цього Закону норми про запровадження акцизних накладних у реалізації пального, Єдиного реєстру акцизних накладних та системи електронного адміністрування реалізації пального набули чинності з 1 березня 2016 р.

Отже, відповідно до зазначених змін збільшено коло платників акцизного податку, а саме пп. 212.1.15 ПКУ віднесено суб'єктів господарювання, які реалізують пальне. Відповідно особи, які здійснюватимуть реалізацію пального, підлягають обов'язковій реєстрації як платники податку органами, що здійснюють контроль, за місцеперебуванням юридичних осіб, місцем проживання фізичних осіб-підприємців, до початку реалізації пального. Реєстрація такого платника податку буде здійснюватися на підставі подання особою не пізніше, ніж

за три робочі дні до початку реалізації пального відповідної заяви.

Серед нововведень, також, акцизна накладна. Період з 1 березня 2016 р. до 1 квітня 2016 р. був перехідним, протягом якого реєстрація акцизних накладних/розрахунків коригування в Єдиному реєстрі акцизних накладних здійснювалася без обмеження обсягів. Отже, для платників – осіб, які реалізують пальне, першим звітним періодом став березень 2016 р.

Таке нововведення сприятиме зменшенню обсягів тіншового обігу пального, а отже, збільшенню надходжень акцизного податку до бюджету, наближенню податкового законодавства України до законодавства ЄС.

Незважаючи на те, що електронна система контролю за сплатою акцизного податку з тютюнових виробів та алкогольних напоїв у режимі реального часу не була запроваджена згідно із Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» № 909-VIII, у 2015 р. деякі виробники підакцизних товарів використовували її добровільно. Цифрові коди технології Codentify наносяться на такі торгові марки, як Marlboro, Chesterfield (Philip Morris), Pall Mall (BAT), Style (Imperial Tobacco) і Дукат (JTI) [10]. Так, згідно з даними ДФС України, за I квартал 2015 р. обсяг сплаченого акцизного податку з тютюнових виробів збільшився на 18,5%, або майже на 700 млн грн, внаслідок зменшення виробництва сигарет на 594 млн шт., або на 4,7% відповідно I кварталу 2014 р. [11].

Запроваджений механізм електронного адміністрування акцизного податку є позитивним кроком у сфері вдосконалення податкового адміністрування. Його основними перевагами є:

- перехід до більш зручного, швидкого й економного без паперового юридично значимого документообігу;
- удосконалення процедури підготовки, подачі/доставки, обліку та зберігання документів, їх аутентифікація, цілісність, конфіденційність і неспростовність;
- криптографічний захист інформації (електронних документів) під час передачі по відкритих каналах;
- мінімізація фінансових ризиків шляхом підвищення конфіденційності інформаційного обміну документами;
- економія ресурсів унаслідок використання оперативного електронного архіву;
- можливість швидкого пошуку й перегляду електронних документів, а також визначення їх юридичної сили за електронним цифровим підписом (далі – ЕЦП);
- значне скорочення процедури підписання договорів, оформлення та подання податкової та фінансової звітності;
- мінімізація участі працівників ДФС, чим забезпечує об'єктивність та неупередженість у процесі адміністрування акцизного податку;

- швидкий і надійний обмін електронними документами з партнерами, контрагентами, органами, що здійснюють контроль, незалежно від віддаленості адресата [12].

Висновки. Таким чином, запровадження електронної системи адміністрування акцизного податку маркування приведе до:

- підвищення надходжень до Державного бюджету України від сплати акцизного та інших податків завдяки збільшенню об'єктів оподаткування;
- зменшення обсягів нелегальної торгівлі підакцизної продукції;
- запровадження системи відслідковування та простежування руху (переміщення) підакцизної продукції по ланцюгу постачання;
- забезпечення ефективного державного контролю за обсягами виробництва та обігом підакцизної продукції;
- виконання вимог Протоколу про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами РКБТ ВООЗ, яка підлягає ратифікації Україною, та Директиви 2014/40/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи «Про наближення законів, правил та адміністративних положень держав-членів, що стосуються виробництва, презентації та продажу тютюну та супутніх товарів та скасування Директиви 2001/37/ЄС» від 3 квітня 2014 р. у повному обсязі.

Інформаційна система з адміністрування акцизного податку має складну структуру з великою мережею учасників. Вона дає виробникам, оптовим покупцям, податковим і митним органам можливість контактувати через єдиний портал, використовуючи стандартні формати даних. До того ж ця система повинна тісно співпрацювати з іншими інформаційними системами ДФС та органами влади.

Отже, електронне відстеження статусу законного руху підакцизних товарів є невід'ємним процесом контролю в процесі адміністрування акцизного податку. За допомогою такої системи виробники чи імпортери підакцизних товарів зможуть звітувати про використання акцизних марок в електронному вигляді. Крім того, фіскальна служба зможе проводити перевірку автентичності продукції шляхом зчитування інформації із цифрових акцизних марок за допомогою простих у використанні й захищених портативних сканерів. Таке рішення дає змогу відслідковувати кожну одиницю підакцизного товару через весь ланцюг постачання: від місця походження до точки продажу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коротун В. Трансформація акцизної політики України : [монографія] / В. Коротун, С. Брехов, Н. Новицька ; за заг. ред. В. Коротуна. – Ірпінь : Видавництво університету ДПС України, 2015. – 404 с.
2. Незаконна торгівля в Україні // БритішАмериканТобакко Україна. – 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

- http://bat.ua/group/sites/BAT_84VDXZ.nsf/vwPagesWebLive/DO9GNGX5?opendocument.
3. Хлебнікова І. Вплив специфічного акцизу на параметри розвитку ринків алкогольних напоїв та тютюнових виробів в Україні / І. Хлебнікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/issue-6-2015/14-vipusk-6-lipen-2015-r/1140-khlebnikova-i-i-vpliv-spetsifichnogo-aktsizu-na-parametri-rozvitku-rinkiv-alkogolnikh-napojiv-ta-tyutyunovikh-virobiv-v-ukrajini>.
 4. Тіньовий ринок сигарет в Україні скоротився в десять разів // УНІАН. – 2016. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/agro/1300204-tinoviy-rinok-sigaret-v-ukrajini-skorotivsya-v-desyat-raziv.html>.
 5. В Україні тіньовий ринок алкоголю за кілька місяців скоротився більш ніж на 30% [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.comments.ua/money/234835-v-ukraini-tinoviy-rinok-alkogolyu-za.html>.
 6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення адміністрування акцизного податку : проект Закону України // Державна фіскальна служба України. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/regulyatorna-politika-/regulyatorna-politika/2015-rik/64847.html>.
 7. Непряхіна Н. Справа – тютюн. Контрабанда і контрафакт продовжують процвітати / Н. Непряхіна // РБК-Україна. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rbc.ua/ukr/analytics/delo-tabak-kontrabanda-kontrafakt-prodolzhayut-1427805997.html>.
 8. Тютюнові гіганти хочуть забезпечити електронним кодом пачки сигарет // BUSINESS. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://business.tv.com.ua/news/pachki_sigaret_zaproponovano_zabezpechiti_elektronnim_kodom-111.html.
 9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році : Закон України від 24 грудня 2015 р. № 909-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/909-19>.
 10. Электронная акцизная марка увеличила поступления от табачного акциза на 700 миллионов гривен // УНІАН. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.net/finance/1072783-elektronnaya-aktsiznaya-marka-velichila-postupleniya-ot-tabachnogo-aktsiza-na-700-millionov-griven.html>.
 11. Електронний документообіг // ЦСК Україна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uakey.com.ua/index.php?num_text=7365&lang=ukr.